

Agnieszka Skorupka

SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny, Filia we Wrocławiu
ORCID: 0000-0002-2696-4022

CZY „ŚWIADEK-EKSPERT” PRZYSPIESZA POSTĘPOWANIE UPROSZCZONE?

Wprowadzenie

Na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹ w postępowaniu uproszczonym do art. 505⁷ § 3 k.p.c.² została wprowadzona instytucja „świadka-eksperta”, co oznacza kumulację roli procesowej świadka i biegłego. Aktualny przepis art. 505⁷ § 3 k.p.c. wskazuje, że przesłuchiwany świadek może dostarczyć dowodu ze swej fachowej opinii kwalifikowanej jako opinia biegłego sądowego, nawet jeśli wcześniej sporządził identyczną opinię na zlecenie podmiotu innego niż sąd. Celem postępowania uproszczonego jest szybsze i sprawniejsze rozpoznanie spraw. Przed nowelizacją z 4 lipca 2019 r. temu celowi służyły ograniczenia dowodowe polegające m.in. na eliminacji dowodu z opinii biegłego. Nie jest niczym odkrywczym, że dowód z opinii biegłego jest kosztownym i czasochłonnym środkiem dowodowym, co koliduje z celem postępowania uproszczonego. Wobec tego pojawia się pytanie, czy wprowadzenie instytucji „świadka-eksperta” do postępowania uproszczonego, które ze swej natury ma być szybkie, powoduje usprawnienie tego postępowania, czy może jednak jego zastój.

„Świadek-biegły” w poglądach doktryny i judykatury przed wprowadzeniem instytucji „świadka-eksperta”

Osoby posiadające wiedzę specjalistyczną, dzięki której spostrzegły dane fakty, są określane w doktrynie jako „świadkowie-biegli”³. Klasycznym przykładem

¹ Dz.U. 2019, poz. 1469, poz. 2089.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2020, poz. 1575), dalej: k.p.c.

³ Zob. K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu z zeznań świadków i dowodu z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, nr 4, s. 122.

jest obecność lekarza przy porodzie, który dzięki fachowej wiedzy spostrzeże, że dziecko w momencie urodzenia było jeszcze żywe, co ma znaczenie na gruncie spadkobrania⁴. Mimo że przed wprowadzeniem nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. przepisy nie przewidywały instytucji „świadka-biegłego” ani nie wprowadzały ograniczenia dowodowego w postaci zakazu kumulacji roli świadka i biegłego, to dominujące stanowisko przyjmowane w literaturze cywilnoprosesowej opierało się na tym, że „świadek-biegły” pozostaje świadkiem i osobą, która zaobserwowała fakty dzięki posiadanej wiedzy specjalistycznej, powinna zostać przesłuchana w charakterze świadka, a nie biegłego⁵. Podstawowym argumentem za rozgraniczeniem roli świadka i biegłego było przyjęcie tezy, że świadek może być stronnicy, natomiast biegły w każdym wypadku musi zachować bezstronność. Osobę, która spostrzegła pewne fakty z racji posiadanych wiadomości specjalnych, należy przesłuchać w charakterze świadka, a sporządzenie opinii zlecić innej osobie po to, aby zapewnić biegłemu właściwe warunki do wydania

Warto przytoczyć także opis instytucji „świadka-biegłego” zaprezentowany przez S. Dalę: „w niektórych doktrynach procesowych (w szczególności w systemach prawa burżuazyjnego) przyjmowano, że biegły jest świadkiem «lepszym», gdyż ma szersze rozeznanie w zagadnieniach, w których jest specjalistą. W związku z tym używa się niekiedy dla określenia biegłego nazwy «uczony świadek». Nic dziwnego zatem, że na tle takich poglądów – i niekiedy braku wyodrębnienia dowodu z opinii biegłego – została ukształtowana w niektórych ustawodawstwach koncepcja «świadka-biegłego», stanowiąca (...) rodzaj łącznika lub «pomostu» między świadkiem a biegłym, tam gdzie zachodzi potrzeba uzyskania wiadomości specjalnych”. Zob. S. Dalka, *Opinia biegłego oraz opinia instytutu naukowego lub naukowo-badawczego w procesie cywilnym*, „Nowe Prawo” 1987, nr 10, s. 75. Instytucja „świadka-biegłego” została zaczerpnięta z systemu anglosaskiego, w którym biegłego uznaje się za szczególnego rodzaju świadka – świadka naukowego, który posiada wiadomości specjalne potrzebne dla wyjaśnienia faktów. Szerzej o instytucji „świadka-biegłego” w obcych systemach prawnych zob. uwagi P. Kluska, *O problemie kumulacji procesowych ról świadka i biegłego. Analiza instytucji świadka-eksperta w świetle nowej procedury cywilnej* [w:] *Realizacja ochrony prawnoprosesowej w ujęciu statycznym i dynamicznym*, red. E. Marzałkowska-Krześ, Wrocław 2020, s. 57–59 wraz z cytowaną literaturą oraz A. Skorupka, *Kilka uwag o kumulacji ról procesowych świadka i biegłego* [w:] *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Wrocław 2016, s. 221–222 wraz z cytowaną literaturą.

⁴ K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu...*, s. 122.

⁵ Zob. Ł. Błaszczak, B. Kaczmarek-Templin, *Dowód z zeznań świadków* [w:] *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecnictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015, s. 576–577; S. Dalka, *Pozycja biegłego i świadka w polskim procesie cywilnym* [w:] *Studia z procesu cywilnego*, red. K. Korzan, Katowice 1986, s. 97–110; *idem*, *Opinia biegłego...*, s. 71–83; K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu...*, s. 121–127; J. Turek, *Dopuszczenie dowodu z opinii biegłego* [w:] *Rola biegłego we współczesnym procesie*, red. J. Turek, Warszawa 2002, s. 7–28; *idem*, *Jeszcze uwagi o dowodzie z opinii biegłych*, „Problemy Praworządności” 1985, nr 8–9, s. 63–71. Warto zauważyć, że w piśmiennictwie prawniczym już od okresu międzywojennego prowadzone są dyskusje co do możliwości łączenia lub rozdzielania funkcji biegłego ze świadkiem. Zob. J.J. Litauer, *Dowód z opinii biegłego według kodeksu postępowania cywilnego*, „Polski Proces Cywilny” 1937, nr 1–2, s. 3–17. Zagadnienie instytucji świadka-biegłego jest chętnie poruszane nie tylko w literaturze cywilnoprosesowej, ale także karnoprosesowej. Zob. A. Skorupka, *Kilka uwag...*, s. 222.

opinii i zapobiec ewentualnej stronniczości. W sytuacji, gdyby dopuścić możliwość powołania w charakterze biegłego uprzednio przesłuchanego świadka, to sąd stawałby się niejako „biegłym psychologiem” i musiałby ocenić, czy osoba mająca własne spostrzeżenia faktyczne po zapoznaniu się z udostępnionymi aktami sprawy wyda prawidłową i bezstronną opinię⁶. J. Turek⁷ zauważył, że wcześniejsze zetknięcie się osoby z okolicznościami faktycznymi istotnymi dla rozstrzygnięcia sprawy może rzutować na uprzednie wyrobienie sobie subiektywnej opinii, od której trudno będzie odstąpić, a prawidłowe wykonanie czynności przez biegłego wymaga braku po jego stronie jakichkolwiek uprzedzeń, by nie nasuwać wątpliwości co do jego bezstronności. Identyczne stanowisko zajęli również S. Dalka⁸ oraz K. Knoppek⁹. Wobec tego Turek¹⁰ określił funkcję świadka w postępowaniu jako bierną, a funkcję biegłego – czynną, powołując odpowiednie przepisy prawa dotyczące dowodu z opinii biegłych, a mianowicie art. 284 k.p.c. (sąd może zarządzić okazanie biegłemu akt sprawy i przedmiotu oględzin oraz zarządzić, aby brał udział w postępowaniu dowodowym), a także art. 292 k.p.c. (żądanie wynagrodzenia za wykonaną pracę). Knoppek¹¹ przyjął, że podstawa różnica między świadkiem a biegłym ma charakter formalny i polega na zapoznaniu się sądu z wiedzą określonej osoby o rozstrzyganej sprawie w trybie określonego dowodu. Ponadto J. Misztal-Konecka zwróciła uwagę, że wydanie opinii biegłego przez osobę, która z racji posiadanych wiadomości specjalnych ma spostrzeżenia niedostępne dla innych osób (np. lekarz leczący chorego), stanowi podstawę do wyłączenia biegłego na podstawie art. 49 w zw. z art. 281 k.p.c.¹²

Pogląd o niemożliwości łączenia roli świadka z biegłym został wyrażony także w judykaturze. Jednym z pierwszych orzeczeń, w którym wyraźnie wskazano na niedopuszczalność łączenia roli procesowej świadka i biegłego, jest

⁶ Zob. A. Skorupka, *Kilka uwag...*, s. 226.

⁷ Zob. J. Turek, *Jeszcze uwagi...*, s. 67–68.

⁸ Zob. S. Dalka, *Pozycja biegłego...*, s. 106, który stwierdził: „nie jest wskazane powoływanie w procesie cywilnych na biegłych osób, które były już przesłuchiwane w charakterze świadków, nawet gdyby byli to wybitni specjaliści w określonej dziedzinie – ze względu chociażby na potrzebę zapewnienia najlepszych warunków do opracowania opinii w danej sprawie”.

⁹ Zob. K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu...*, s. 124, który powołał argumenty, że świadek w przeciwieństwie do biegłego nie można zastąpić, a także wymóg bezstronności biegłego. Jednocześnie K. Knoppek (*ibidem*, s. 126) uznał, że w wyjątkowych przypadkach, gdy sąd ma do wyboru większą grupę świadków i gdy nie istnieje niebezpieczeństwo emocjonalnego uprzedzenia się do sprawy, istnieje możliwość powołania jako biegłego osoby, która dokonała spostrzeżeń dzięki wiedzy fachowej.

¹⁰ Zob. J. Turek, *Biegły sądowy i jego czynności*, „Monitor Prawniczy” 2007, nr 24, s. 1358; *idem*, *Dopuszczenie dowodu...*, s. 8.

¹¹ Zob. K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu...*, s. 125.

¹² Zob. J. Misztal-Konecka, *Wyłączenie biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 11, s. 1024–1025.

wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 1976 r.¹³ zawierający tezę: „Osoba, która z racji posiadanych wiadomości specjalnych ma spostrzeżenia niedostępne dla innych osób (np. lekarz leczący chorego), powinna z reguły być słuchana w charakterze świadka, a funkcję biegłego należy powierzyć innej osobie, która z faktami istotnymi dla rozstrzygnięcia sprawy poprzednio się nie zetknęła”. W uzasadnieniu tego wyroku wskazano, że choć k.p.c. wyraźnie nie zabrania słuchania jednej i tej samej osoby w charakterze świadka i biegłego, to taka kumulacja jest niewskazana, ponieważ osobie powołanej na biegłego trudno będzie odstąpić od uprzednio wyrobionej opinii w związku z zetknięciem się z faktami istotnymi dla rozstrzygnięcia sprawy. Świeższe orzeczenia, np. takie, jak wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2011 r.¹⁴, wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 28 maja 2013 r.¹⁵, wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 3 kwietnia 2014 r.¹⁶ czy wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8 stycznia 2018 r.¹⁷, potwierdzają pogląd o niedopuszczalności łączenia roli świadka i biegłego¹⁸.

Abstrahując od tego, że ustawodawca wprowadził do k.p.c. instytucję „świadka-eksperta”, podkreślenia wymaga, że przepisy prawne uregulowane w dziale III *Dowody* k.p.c., dotyczące dowodu z zeznań świadka i dowodu z opinii biegłego, sprzeciwiają się możliwości kumulacji roli procesowej świadka i biegłego. Biegły na podstawie art. 284 k.p.c. może brać udział w postępowaniu dowodowym i np. zadawać pytania świadkom. Natomiast zgodnie z art. 264 k.p.c. świadkowie, którzy nie złożyli jeszcze zeznań, nie mogą być obecni przy przesłuchaniu innych świadków. Z jednej strony biegły może brać aktywny udział w postępowaniu dowodowym i zadawać pytania świadkom, a z drugiej strony świadek nie może być obecny przy przesłuchaniu innych świadków. Zatem kumulacja roli procesowej świadka i biegłego w jednej osobie, pomijając instytucję uregulowaną w art. 505⁷ § 3 k.p.c., pozostaje w sprzeczności z przepisem art. 264 k.p.c. oraz przepisem art. 284 k.p.c.¹⁹

¹³ Sygn. I CR 374/76, Lex nr 2109.

¹⁴ Sygn. III CSK 30/11, Lex nr 162632.

¹⁵ Sygn. I ACa 124/13, Lex nr 1327585.

¹⁶ Sygn. I ACa 885/13, Lex nr 1451601.

¹⁷ Sygn. VI AGa 9/18, Lex nr 2473755.

¹⁸ Zob. również starsze orzeczenia SN, które zachowały aktualność. Przykładowo: orzeczenie SN z dnia 15 lutego 1957 r., sygn. I CR 1137/56, Lex nr 119423 oraz uchwała SN Izba Karna z dnia 11 lipca 1952 r., sygn. KO 145/52, Lex nr 162632. Odmienne stanowisko wyraził SN w orzeczeniu z dnia 9 stycznia 1951 r., sygn. C 478/50, Lex nr 170867, w którym wyraził następujący pogląd: „Celem stwierdzenia takich faktów, jak cena targowa lub przyjęta w obrocie prawnym wysokość wynagrodzenia za pracę, może być dopuszczany dowód ze świadków zamiast dowodu z biegłych, lecz w takim przypadku należy mieć na uwadze, aby świadek odpowiadał takim wymogom, jakie ustawa stawia biegłym”.

¹⁹ Zob. A. Skorupka, *Kilka uwag...*, s. 227.

Instytucja „świadka-eksperta” w znowelizowanym k.p.c.

Na mocy nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. w postępowaniu uproszczonym do art. 505⁷ § 3 k.p.c. została wprowadzona instytucja „świadka-eksperta”, która stanowi przełamanie niedopuszczalności łączenia roli świadka i biegłego. Zgodnie z powołanym przepisem złożenie zeznań przez świadka nie stoi na przeszkodzie zasięgnięciu jego opinii jako biegłego, także co do faktów, o których zeznał jako świadek, nawet jeżeli uprzednio sporządził opinię na zlecenie podmiotu innego niż sąd. Uzasadniając cel wprowadzenia instytucji „świadka-eksperta”, ustawodawca odwołał się do praktyki, wskazując: „Strony jeszcze przed procesem niejednokrotnie zlecają specjalistom z danej dziedziny wiedzy sporządzenie fachowych analiz, najpierw okazując im przedmiot sporu. Wartość tak powstałych opracowań trudno przecenić, bo niejednokrotnie pochodzą od najlepszych specjalistów w danej dziedzinie wiedzy. Tymczasem przed sądem osoba taka może zostać przesłuchana co najwyżej jako świadek, natomiast nie wolno jej wysnuć wniosków z opisanego stanu faktycznego przy zastosowaniu własnej wiedzy fachowej. W tym celu sąd «musi» powołać biegłego, z wynikającą stąd zwłoką i dwukrotnym poniesieniem kosztów tej samej w gruncie rzeczy analizy. (...) Rozwiązaniem tej niekorzystnej sytuacji jest uchylenie zakazu łączenia ról świadka i biegłego”²⁰.

Choć pierwotnie planowano wprowadzenie „świadka-eksperta” do ogólnych przepisów dowodowych w postępowaniu procesowym, to ostatecznie ustawodawca ograniczył zastosowanie tej instytucji tylko do postępowania uproszczonego, a więc do spraw o niższej wartości przedmiotu sporu, w których skutki ewentualnych błędów przy stosowaniu nowej instytucji nie będą zbyt dotkliwe. O ile samo wprowadzenie instytucji „świadka-biegłego” do postępowania uproszczonego co do zasady należy ocenić pozytywnie z punktu widzenia szybkości i sprawności tego rodzaju postępowania, o tyle zupełnie nieprzekonujące jest potraktowanie postępowania uproszczonego jako swoistej sfery doświadczalnej dla sprawdzenia tej instytucji. Trudno zaaprobować pogląd ustawodawcy łączący niższą wartość przedmiotu sporu z ewentualnymi mniejszymi szkodami dla stron związanymi z wprowadzeniem tej instytucji. Fakt, że w postępowaniu uproszczonym są rozpoznawane sprawy o niższej wartości przedmiotu sporu, nie oznacza, że są to sprawy mniej ważne, a więc w tych rodzajach spraw ewentualna szkoda będzie mniej dotkliwa dla stron niż w innym postępowaniu procesowym z wyższą wartością sporu. Jeśli projektodawca zdecydował się na ustanowienie instytucji „świadka-eksperta”, to powinien znaleźć takie rozwiązania prawne, które zapewniłyby najlepszą efektywność wprowadzanej zmiany.

²⁰ Projekt ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 8 stycznia 2019 r., Sejm VIII kadencji, druk sejmowy nr 3137, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/166CCC44490F3965C1258384003CD40A/%24File/3137-uzas.pdf> (30.11.2020), s. 61.

Podkreślenia wymaga, że instytucja „świadka-eksperta”, w której dochodzi do połączenia roli świadka i biegłego, obejmuje dwie sytuacje. Pierwsza z nich wynika wprost z przepisu art. 505⁷ § 3 k.p.c. Biegły sporządził opinię pozasądową na zlecenie strony procesu, a później został powołany jako świadek w toczącej się sprawie w postępowaniu uproszczonym. Następnie sąd dopuścił dowód z opinii biegłego na okoliczności, na które biegły zeznawał jako świadek i na które sporządził opinię prywatną. Przykładowo poszkodowany w wyniku deliktu doznał obrażeń ciała i w związku z tym zlecił sporządzenie opinii prywatnej przez biegłego-lekarza odnośnie do zakresu doznanych obrażeń. Potem lekarz zeznawał jako świadek w postępowaniu uproszczonym, gdyż widział zakres obrażeń, a następnie został powołany przez sąd jako biegły do sporządzenia stosownej opinii sądowej. Druga sytuacja, w której mamy do czynienia ze „świadkiem-ekspertem”, jest znacznie prostsza i rzadsza w praktyce. Osoba powołana na świadka złożyła zeznania w postępowaniu uproszczonym, a następnie sąd dopuścił dowód z opinii biegłego odnośnie do faktów, o których zeznawał świadek. Przykładowo poszkodowany w wyniku deliktu doznał obrażeń ciała. Wobec tego lekarz, który widział zakres obrażeń, może zeznawać jako świadek i następnie może zostać powołany jako biegły do sporządzenia stosownej opinii sądowej.

W literaturze cywilnoprosesowej dopuszczenie możliwości kumulacji roli procesowej świadka i biegłego w postępowaniu uproszczonym jest różnie oceniane. Knoppek pozytywnie ocenia wprowadzoną zmianę, wskazując, że prywatne opinie biegłego w wielu wypadkach są merytorycznie trafne i wartościowe²¹. Strona wybiera do napisania opinii prywatnej eksperta o wysokich kwalifikacjach, któremu płaci wynagrodzenie dużo wyższe niż wynagrodzenie wypłacane z kasy sądu biegłemu sądowemu²². Gdyby więc biegłym powołanym przez sąd była inna osoba niż biegły zatrudniony przez stronę, to biegły sądowy zapewne wzięłby pod uwagę przy sporządzaniu własnej opinii opinię prywatną innego specjalisty²³. Knoppek podkreśla pragmatyzm łączenia roli świadka i biegłego z uwagi na założenie, że opinie prywatne sporządzone przez ekspertów opłacanych przez strony są wartościowe. Ponadto jeśli opinia prywatna jest trafna, to opinia biegłego sądowego zazwyczaj będzie bazować na treści i wnioskach z opinii prywatnej.

W piśmiennictwie podnosi się, że kumulacja ról procesowych świadka i biegłego budzi zastrzeżenia w zakresie zasady bezstronności biegłego i równości stron postępowania cywilnego²⁴. Derlatka postuluje, aby kumulacja ról procesowych świadka i biegłego została rozwiązana w drodze szczegółowych rozwiązań, które

²¹ Zob. K. Knoppek, *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r.*, „Palestra” 2019, nr 11–12, s. 83.

²² Zob. *ibidem*.

²³ Zob. *ibidem*.

²⁴ Zob. m.in. J. Derlatka, *Świadek-ekspert na tle projektowanych przepisów o dowodach w postępowaniu uproszczonym*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 7, s. 368–369 oraz P. Kluska, *O problemie kumulacji...*, s. 66.

zagwarantowałyby bezstronność „świadka-eksperta”, ponieważ uproszczenie procedury nie może polegać na rezygnacji z istotnych dla stron gwarancji procesowych²⁵.

Na problem niezachowania bezstronności biegłego sporządzającego opinię prywatną na zlecenie jednej ze stron zwracano uwagę w doktrynie, zanim do ustawy procesowej wprowadzono instytucję „świadka-biegłego”. Misztal-Konecka wyraziła w tej kwestii następujące zdanie: „Hipotetycznie wydaje się, że samo nawet wydanie opinii prywatnej na zlecenie jednej ze stron mogłoby uzasadniać wyłączenie eksperta od opiniowania nawet w innych sprawach, gdyby nawiązały się między stroną zlecającą i biegłym relacje, czy to sympatii, czy antypatii uniemożliwiające bezstronne wydanie opinii”²⁶. W podobnym duchu wypowiedziała się A. Klich, która zwróciła uwagę, że choć z jednej strony zrównanie prywatnej opinii z opinią sądową może wpłynąć pozytywnie na uniknięcie przewlekłości postępowania, to z drugiej strony niesie za sobą ryzyko zwiększenia liczby wniosków o wyłączenie danego biegłego z powodów jego uprzednich bezpośrednich kontaktów z jedną ze stron procesowych i sporządzania opinii «pod dyktando» strony procesowej²⁷.

„Świadek-ekspert” a szybkość postępowania uproszczonego

W praktyce charakter wielu spraw rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym, mimo niskiej wartości sporu, w razie sporu co do zasady i wysokości roszczenia na ogół wymaga dla ich należytego rozstrzygnięcia sięgnięcia po opinię biegłego. Jeśli więc ustawodawca zdecydował wyeliminować z postępowania uproszczonego ograniczenie dowodowe w postaci dowodu z opinii biegłego sądowego, to wychodzę z założenia, że instytucja „świadka-eksperta” stanowi remedium na pogodzenie konieczności sięgnięcia po opinię biegłego i zagwarantowanie szybkości oraz efektywności postępowania uproszczonego.

Opinie prywatne sporządzane przez specjalistów na zlecenie stron często są opiniami wartościowymi i przygotowanymi z najwyższą starannością. Jeśli więc ekspert, który napisał prywatną opinię, zostanie powołany przez sąd jako biegły sądowy do sporządzenia opinii sądowej, to opinia prywatna będzie stanowiła podstawę dla przygotowania opinii sądowej. Wobec tego jeżeli biegły nie dokona w międzyczasie nowych spostrzeżeń albo nie zmieni się stan wiedzy specjalistycznej w danej dziedzinie, to opinia sądowa biegłego będzie zawierała podobną albo identyczną treść i analogiczne wnioski jak jego opinia prywatna²⁸. W tej sytuacji zostaje zaoszczędzony czas i pieniądze, co przyczynia się do skrócenia

²⁵ Zob. J. Derlatka, *Świadek-ekspert...*, s. 369.

²⁶ Zob. J. Misztal-Konecka, *Znaczenie tzw. opinii prywatnych dla postępowania cywilnego*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 2, s. 68.

²⁷ A. Klich, *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym. Biegły lekarz*, Warszawa 2016, s. 90–91.

²⁸ Tak: K. Knoppek, *Dowody i postępowanie...*, s. 82.

czasu trwania postępowania uproszczonego. Nie można jednak pomijać okoliczności, że podczas przygotowania prywatnej opinii istnieje ryzyko stronniczości i sympatyzowania ze stroną. Prywatny specjalista może przygotować opinię „dostosowaną” do potrzeb oraz interesów zlecającego. Jak zauważa Derlatka: „Trudno wyobrazić sobie w rzeczywistości sytuację, w której biegły sporządziłby opinię prywatną, zgodną w swej treści z przekonaniem i interesem strony, a następnie po powołaniu go na biegłego przez sąd – tylko z uwagi na sądowe ukształtowanie swojej roli procesowej – odstąpiłby od przyjętej konkluzji i kształtował swe wnioski w sposób obiektywny i rzeczowy”²⁹. Taka sytuacja będzie zręcznie wykorzystana przez stronę przeciwną celem kwestionowania wartości dowodowej takiej opinii i podważenia bezstronności biegłego. Jeśli więc kwestionowanie opinii biegłego sądowego będzie skuteczne, to okoliczność ta znaczenie wydłuży trwanie postępowania uproszczonego, które ze swej natury ma być szybkie i efektywne.

Wobec tego pojawia się fundamentalne pytanie, czy dążenie do przyspieszenia procedowania i usprawnienia funkcjonowania sądów powszechnych przeważa nad konstytucyjnie przyznanym prawem każdego do rzetelnego procesu, którego zasadniczym elementem jest bezstronność oraz należyte sprawowanie funkcji podmiotów postępowania cywilnego. A. Olaś podkreślił, że przyczyną eliminacji dowodu z opinii biegłego w postępowaniu uproszczonym było oparte na doświadczeniu i praktyce powszechne przekonanie, że dowód z opinii biegłego wydłuża i podraża postępowania, co pozostaje w sprzeczności z ideą przyspieszenia i uproszczenia tego rodzaju postępowania³⁰. Jednocześnie przyspieszenie postępowania nie może się odbyć kosztem poświęcenia gwarancji podstawowych wolności i praw człowieka, w tym prawa do rzetelnego rozstrzygnięcia sprawy³¹.

W jaki sposób pogodzić dwie wartości, które w pełni i jednocześnie nie mogą być zrealizowane? Rozwiązanie konfliktu między szybkością a gwarancjami rzetelnego procesu jest możliwe w okolicznościach danej sprawy. Abstrakcyjnie należy założyć, że jeśli prywatna opinia, na podstawie której zostanie sporządzona opinia sądowa, jest rzetelna, to taka opinia przyczyni się do przyspieszenia postępowania uproszczonego. Jeśli natomiast opinia prywatna, na podstawie której zostanie sporządzona opinia sądowa, jest stronnicza, to należy umożliwić stronie przeciwnej kwestionowanie opinii sądowej celem zagwarantowania prawa do rzetelnego procesu. W praktyce jednak kwestionowanie opinii sądowej sporządzonej przez świadka-biegłego może być dość trudne. Poza bowiem wypadkami, kiedy opinia sądowa nie spełnia standardu rzetelności i jest niezgodna z zasadami sztuki, podważając bezstronność biegłego sądowego, nie można powołać się na bezpośrednie kontakty biegłego ze stroną. Wynika to z logicznej przyczyny, po-

²⁹ Zob. J. Derlatka, *Świadek-ekspert...*, s. 369.

³⁰ Zob. A. Olaś, *Ius moderandi w postępowaniu cywilnym po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 1, s. 96 wraz z cytowaną przez autora literaturą w przyp. 46.

³¹ *Ibidem*, s. 97.

nieważ ekspert, zanim stał się biegłym sądowym, był prywatnym specjalistą powołanym i opłaconym przez stronę, a więc musiał mieć z nią kontakt. Okoliczność kontaktu oraz wynagrodzenia płaconego przez stronę nie oznacza *a priori*, że opinia jest nierzetelna, bezwartościowa i napisana pod „dyktando” osoby zlecającej. Jeśli opinia sądowa biegłego oparta na opinii prywatnej ma obiektywną wartość i jest sporządzona zgodnie z regułami sztuki, to stronie przeciwnej trudno będzie wykazać, że biegły nie zachował wymaganej bezstronności wobec stron.

Zauważyć wypada, że na mocy nowelizacji z 4 lipca 2019 r. zostało wyłączone ograniczenie rozpoznawania w postępowaniu uproszczonym tylko roszczeń wynikających z umów oraz z praw związanych z lokalami. Przedmiotowy katalog spraw został poszerzony o świadczenia, zarówno pieniężne, jak i niepieniężne, bez względu na podstawę prawną tego świadczenia oraz na charakter zaangażowanych podmiotów³². W ten sposób wiele spraw rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym dotyczy deliktów, np. spraw przeciwko ubezpieczycielom z tytułu odszkodowania za szkodę na pojeździe z obowiązkowego ubezpieczenia OC sprawcy wypadku komunikacyjnego lub dobrowolnego ubezpieczenia AC. Celem weryfikacji prawidłowości przeprowadzonego przez ubezpieczyciela postępowania likwidacyjnego poszkodowani zasięgają opinii prywatnego rzeczoznawcy, który posiada w tym zakresie niezbędne kwalifikacje i umiejętności, aby określił np. koszt naprawy uszkodzonego pojazdu. Taki koszt zostaje zazwyczaj wyliczony w specjalistycznym systemie eksperckim AUDATEX, co niweluje ryzyko sporządzenia opinii biegłego rzeczoznawcy „pod dyktando” strony. Powołanie rzeczoznawcy, który przygotował prywatną opinię, na „świadka-eksperta” i następnie sporządzenie opinii sądowej przez tego rzeczoznawcę w oparciu o prywatną, rzetelną opinię spowoduje znaczne przyspieszenie postępowania w stosunku do rozpoznania identycznej sprawy w postępowaniu zwykłym procesowym, w której (niezależnie od istnienia prywatnej opinii) należałoby powołać biegłego sądowego z zakresu techniki samochodowej. Wobec tego przyjąć należy, że w wielu sprawach rozpoznawanych w postępowaniu uproszczonym opinie prywatne, które staną się bazą dla opinii sporządzonej przez świadka-biegłego, będą wartościowe, rzetelne i przyczynią się do przyspieszenia postępowania.

Podsumowanie

Wprowadzenie do postępowania dowodowego możliwości dopuszczenia i przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego, który jest czasochłonnym i kosztowym środkiem dowodowym, wraz z dopuszczalnością kumulacji ról procesowych świadka i biegłego (art. 505⁷ § 3 k.p.c.) prowadzi do przyjęcia tezy, że

³² J. Jankowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. IB: *Komentarz do art. 425–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, Legalis.

instytucja „świadka-eksperta” stanowi remedium na pogodzenie konieczności sięgnięcia po opinię biegłego oraz zagwarantowanie szybkości i efektywności postępowania. Celem potwierdzenia zasadności tej tezy należałoby empirycznie zbadać, jak bardzo „świadek-ekspert” przyczynia się do sprawnego rozpoznania sprawy w postępowaniu uproszczonym. Tymczasem może się zdarzyć, że praktyczne znaczenie opinii jest marginalne, ponieważ opinii biegłego nie zasięga się, jeżeli jej przewidywany koszt miałby przekroczyć wartość przedmiotu sporu, chyba że uzasadniają to wyjątkowe okoliczności (art. 505⁷ § 2 k.p.c.). Mimo założenia, że instytucja „świadka-eksperta” przyspiesza postępowanie uproszczone, w praktyce może je przeciągać, gdyż stronie przeciwnej należy zapewnić możliwość kwestionowania opinii, aby nie dopuścić do naruszenia zasady równości stron oraz prawa do rzetelnego procesu.

W mojej ocenie instytucja „świadka-eksperta” byłaby ułatwieniem w innych rodzajach postępowania cywilnego, gdyż wpływałaby korzystanie na ich sprawność oraz generowałyby mniejsze koszty pod warunkiem zapewnienia gwarancji rzetelnego procesu. Tymczasem „świadek-ekspert” został wprowadzony na próbę w postępowaniu uproszczonym. Taki stan rzeczy budzi obawę, że ustawodawca nie ocenił ani nie przewidział skutków wprowadzenia tej instytucji. Zwrócić należy również uwagę, że wprowadzone zmiany w postępowaniu uproszczonym zacierają jego odmienności w stosunku do zwykłego procesu, co rodzi fundamentalne pytanie, czy w związku z wprowadzonymi zmianami celem postępowania uproszczonego nadal pozostaje jego szybkość, sprawność i efektywność.

Bibliografia

- Błaszczak Ł., Kaczmarek-Templin B., *Dowód z zeznań świadków* [w:] *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecnictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Warszawa 2015.
- Dalka S., *Opinia biegłego oraz opinia instytutu naukowego lub naukowo-badawczego w procesie cywilnym*, „Nowe Prawo” 1987, nr 10.
- Dalka S., *Pozycja biegłego i świadka w polskim procesie cywilnym* [w:] *Studia z procesu cywilnego*, red. K. Korzan, Katowice 1986.
- Derlatka J., *Świadek-ekspert na tle projektowanych przepisów o dowodach w postępowaniu uproszczonym*, „Monitor Prawniczy” 2019, nr 7.
- Jankowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. IB: *Komentarz do art. 425–729*, red. A. Górab-Błaszczkowska, Warszawa 2020.
- Klich A., *Dowód z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym. Biegły lekarz*, Warszawa 2016.
- Kluska P., *O problemie kumulacji procesowych ról świadka i biegłego. Analiza instytucji świadka-eksperta w świetle nowej procedury cywilnej* [w:] *Realizacja ochrony prawnoprocesowej w ujęciu statycznym i dynamicznym*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Wrocław 2020.
- Knoppek K., *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r.*, „Palestra” 2019, nr 11–12.

- Knoppek K., *Rozgraniczenie dowodu z zeznań świadków i dowodu z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, nr 4.
- Litauer J.J., *Dowód z opinii biegłego według kodeksu postępowania cywilnego*, „Polski Proces Cywilny” 1937, nr 1–2.
- Misztal-Konecka J., *Znaczenie tzw. opinii prywatnych dla postępowania cywilnego*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 2.
- Misztal-Konecka J., *Wylączenie biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 11.
- Olaś A., *Ius moderandi w postępowaniu cywilnym po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 1.
- Skorupka A., *Kilka uwag o kumulacji ról procesowych świadka i biegłego* [w:] *Rola biegłego w postępowaniach sądowych*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, Wrocław 2016.
- Turek J., *Biegły sądowy i jego czynności*, „Monitor Prawniczy” 2007, nr 24.
- Turek J., *Dopuszczenie dowodu z opinii biegłego* [w:] *Rola biegłego we współczesnym procesie*, red. J. Turek, Warszawa 2002.
- Turek J., *Jeszcze uwagi o dowodzie z opinii biegłych*, „Problemy Praworządności” 1985, nr 8–9.

Streszczenie

Instytucja „świadka-eksperta” została wprowadzona do postępowania uproszczonego na mocy nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. Autor stawia tezę, że instytucja „świadka-eksperta” stanowi remedium na pogodzenie konieczności sięgnięcia po opinię biegłego i zagwarantowanie szybkości oraz efektywności postępowania uproszczonego. Mimo założenia, że instytucja „świadka-eksperta” przyspiesza postępowanie uproszczone, w praktyce może je przeciągać, ponieważ stronie przeciwnej należy zapewnić możliwość kwestionowania opinii, aby nie dopuścić do naruszenia zasady równości stron oraz prawa do rzetelnego procesu.

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, postępowanie uproszczone, dowód, świadek, biegły, świadek-ekspert, opinia biegłego, opinia prywatna

DOES A WITNESS-EXPERT ACCELERATES A SIMPLIFIED PROCEEDINGS?

Summary

A witness-expert institution was introduced to a simplified proceedings under the amendment to the Code of Civil Procedure of 4 July 2019. The author argues that the witness-expert institution is a remedy to reconcile the need to reach the expert's opinion and guarantee the speed and effectiveness of the simplified proceedings. Despite the fact that the witness-expert institution accelerates the simplified proceedings, it can, in practice, stall them, since the opposing party should be given the opportunity to question the opinion so as not to breach the principle of equality of arms and the right to a fair trial.

Keywords: civil procedure, simplified proceedings, evidence, witness, expert, witness-expert, expert opinion, private opinion